

М.А. Никола Миновић

независни истраживач

Чачак, Србија

mnikola2702@gmail.com

Приказ

Review

DOI: 10.5281/zenodo.10901501

примљено / received: 28. 11. 2023.

прихваћено / accepted: 1. 12. 2023.

**ПРИКАЗ: Шанете Варберг, *Викинзи: пљачка, огањ и мач*, превод
са данског Софија Биландија и Наташа Ристивојевић-Рајковић
(Лозница: Карпос, 2021), 475 стр.**

Шанете Варберг (1978) је цењена данска археолошкиња. Рођена је у граду Оденсеу, а ради у Народном музеју Данске. Поље њене уске специјалности представља скандинавска историја и археологија. У досадашњем делу своје научне каријере објавила је бројне запажене студије и научно-популарне књиге.

Што се тиче књиге о којој ће бити речи у овом приказу, то је дело које покрива око 800 година дугу повест скандинавских земаља. Прецизније, почиње падом Западног римског царства, а окончава се временом када су западни ритери кренули у Први крсташки рат да ослободе Јерусалим. Дакле, превазилази оквире пљачкања и освајања викинга, која су започела крајем VIII века, односно 793. годином и нападом на манастир Линдисфарн. Управо из тог разлога књига пружа знатно шире виђење викинга и на њих баца другачије светло. Односно, омогућава да се викиншка епоха смести у шири историјски оквир, јер се не задржава само на око 300 лета, колико су отприлике трајала њихова харања морима и копнима.

Књига Шанете Варберг на изузетно леп начин показује како је Скандинавија постала саставни део Европе. Она је о викинзима писала хронолошки, а не тематски, како већина научника то иначе чини. Свака иоле

важна тема је уситњена до детаља, а поменути су сваки битнији краљ, ратник, битка, или пак неки други догађај, а онда су све те информације повезане у једну складну целину. Због тога књига даје одличан увид у повест Скандинаваца дугу неколико векова. Наравно, нису занемарена ни трговина, пољопривреда, као ни многе друге важне теме. Викинзи су, нема места сумњи, својим бродовима, секирама, вештином трговине, умешности ратовања, усекли дубок траг у историји Европе. Због тога ово није прва, а свакако ни последња детаљна студија о ратницима са Севера.

Ауторка је у стварању свог дела, поред значајног броја писаних историјских извора разне провенијенције, као и квалитета, користила и обиље археолошких сведочанстава. Уосталом, књига и почиње од првих археолошких проналазака која упућују на ратнике из Скандинавије. Али захваљујући подацима сачуваним на листовима пергамента данас су позната имена викиншких краљева и јунака, као и њихова дела и политичка активност. А Шанете Варберг је све то сјајно објединила у складну целину.

Када је реч о концепту дела, ваља прво истаћи да почиње са три уводна поглавља (стр. 11-19). У њима је ауторка дала исказ о својим разлозима за писање овако капиталног дела о викинзима. Истиче да јој је прича о ратницима са Севера толико привлачна због њихове загонетности. Наравно, у светлу нових археолошких открића, која су њој итекако позната, имала је жељу да пружи ново виђење ове теме, која фасцинира научнике, али и све заљубљенике у повест још од XIX века. Такође, данска научница није пропустила прилику, као што обичаји налажу, да елаборира о изворима које је користила приликом састављања свог дела. Уосталом, наука то и захтева када се пише једна овако капитална студија.

Следи први део књиге занимљивог наслова *Рођени из хаоса* (стр. 21-112). У оквиру поменутог налази се низ мањих и већих поглавља, који је, сваки засебно,

подељен у складне целине, а дат му је и посебан поднаслов. Због тога је дело веома прегледно и читљиво, са јасном смерницом о чему се ради у одређеном поглављу. Када је реч о првом делу ове монографије, Шанете Варберг је свој експозе започела Римским царством. Није желела, као што је већ речено, да крене од напада викинга на Линдисфарн 793. године, него неколико столећа раније, док је још увек већим делом Европе владала колосална империја. Наравно, Скандинавија никад није била део Римског царства, али свакако није била тотално изолована од дешавања у овој држави. Утицаји Рима на север континента били су, како изгледа, итекако активни. Примера ради, делује да су Северњаци били упознати са хришћанством много пре VIII века, на шта упућују археолошки налази. Уследила су поглавља која се баве нордијским божанствима, пре свих Одином. Ауторка разматра старину нордијске религије, а износи и мишљење колико су други култови из Европе и Азије, попут оног посвећеног Митри, извршили утицај на веровања Северњака. На страницама којем потом долазе Варберг се позабавила Сеобом народа. Разумљиво, посебно се усредсредила на северну Европу, нарочито Скандинавију, што не чуди, уколико се узме у обзир поље њеног интересовања. Након ширих разматрања, ауторка своје писање усмерава на Скандинавију у време пре него што су се први викиншки бродови отиснули на пут. Имала је жељу, коју је успешно реализовала, да докаже како су војна и политичка превирања била веома жива и пре почетка активности викинга. О томе јасно сведоче догађаји попут битке код Бровале, или пак окршаји јунака који су од заборава сачувани захваљујући сагама и историјским списима из познијег периода, састављеним од стране Снорија Стурлусона, Сакса Граматика итд. Ипак, највише сазнања дала су археолошка открића, на која се Шанете Варберг обилато ослањала.

Други део књиге насловљен је као *Пирати Севера* (стр. 115-242). Ауторка верује да су технолошки развој бродоградње и трговина, скупа са сребром, имали одлучујући значај за викиншко доба и економски успон Скандинавије у

средњем веку. Она наводи градове у Скандинавији основане пре почетка викиншког доба, као што су Хелје, Рибе, Хедеби, Бирка, Каупанг, Арос, Роскилде... Варберг јасно ставља до знања да контакти Северњака са остатком Европе нису били искључиво приликом пљачкашких напада, већ да су почели знатно раније и да су били трговачки. Али крајем VIII века односи Северњака и остатка Европе драстично су се променили. Нису више били искључиво трговачки, већ су постали војне природе. Управо крајем поменутог столећа, тачније 8. јуна 793. године, десио се први напад викинга, а место похаре био је манастир Линдисфарн. Ипак, посебну пажњу ауторка је посветила краљу Дана Годфреду (Великом). Она износи мишљење да је управо у његово време викиншка флота кренула у бројне пљачке због жеље Карла Великог да прошири своју државу ка северу. Дакле, напади су били превентивни. А када је угледни краљ убијен, викиншке флоте размилеле су се по читавој Европи у потрази за богатим пленом. Додуше, одлазак у „викинговање“ показао се уносним за многе ратнике.

Уследио је веома турбулентан IX век, посебно по питању викиншких напада на Франачку. Овај део књиге почиње дешавањима вазаним за Харалда Клака, првог припадника неке скандинавске краљевске породице који је примио хришћанство. Он, краљ Хорик I, као и владари који су уследили након њих уплели су се у компликовану мрежу односа између цара Лудвига Побожног и његових синова. А трзавице међу потоњима викинзи су обилато искористили, што је Варберг бриљантно уочила.

У време бројних викиншких јунака један од најлегендарнијих јесте Рагнар Лодброк, ратник који се налази између фикције и стварности. Варберг свој експозе наставља потоњим викинзима, попут Бјерна Гвозденог, Хастинга, Ивара Бескосног, чији су подвизи нашли место у бројним записима црквених писаца. Други део књиге ауторка завршава чувеном опсадом Париза 885/886. године. На једној страни био је Сигфред, заповедник Дана, као и његова огромна војска

жељна пљачке. Град су бранили гроф Одо, будући краљ и становници Париза. Реч је о једном од највећих окршаја викинга и Франака у IX веку, због чега је Варберг истом дала више простора у свом раду.

Трећи део овог обимног рада зове се *Борба око Белог Христа* (стр. 243-364). Своје писаније ауторка наставља путовањима Северњака диљем Атлантског океана и открићем нових територија погодних за насељавање. Први на реду је Исланд, на који су стигли у другој половини IX века. Затим је своју пажњу са запада усмерила на исток, на простор широких руских степа. Варберг се позабавила словенско/скандинавском државом коју је основао Рјурик, од њених почетака у Гнездову, па до заузимања Кијева и ширења у творевину касније познату као Кијевска кнежевина. Онда се поново враћа у западну Европу, а поље интересовања постаје Нормандија, нови државни продукт Скандинаваца. Након северне Француске ауторка је прешла на Ирску и дешавања на овом зеленом острву. Уосталом, период између 900. и 1100. године се зове ирско викиншко доба, зато и буди радозналност.

Своје излагање Варберг наставља са валкирама, лепим женама које су се кретале између Асгарда и Мидгарда и које су бринуле о палим ратницима. Такође, није пропустила да помене и ратнице и све релевантне записе о њима. И то не само викиншке, лопут Ладгерд, већ и истакнуте Англосаксонке, као што су Етелфлед и Елфвин.

Интересовање ауторке ове књиге поново се окреће Данској и борби за престо ове државе. Посебно се осврнула на Горма Моћног, његово порекло и историјат доласка на власт. Место у редовима списа нашла је и његова жена Тира Данебод, звана „Понос Данске“. Наравно, није пропустила да помене Јелинг, нову престоницу коју је подигао поменути краљ Горм.

Са дешавања на западу поново се осврће на догађаје на истоку Европе. Ауторка се позабавила Ингваром (Игором), кијевским кнезом који је пожелео

да освоји Константинопољ 941. године, односно Миклагард, како су га викинзи звали. Затим је испратила напоре викинга у Азербејџану и њихове пустоловине, као и делатност кнегиње Хелге (Олге), њену посету Константинопољу и покрштавање. На крају, није пропустила да помене њеног сина Свјатослава и његове ратове са степским народима, који су прекинули уносну трговину дуж великих река.

Странице које следе односе се, пре свега, на Харалда Плавозубог, првог краља Дана који је прешао на хришћанство и затим проверио и значајан део својих сународника. До потребних података ауторка је дошла како из писаних извора, тако и из археолошких, на основу бројних остатака која указују да су Дани почели даштују „Белог Христа“. Са запада се поново преселила на исток, у Кијевску кнежевину, и радње које је предузимао Валдемар (Владимир). Оно што је Харалд Плавозуби био за Дане, то је Валдемар био за рус-викинге и источне Словене, јер је 988. године примио хришћанство из Константинопоља, а приде је добио за супругу Ану, сестру царева Василија II и Константина VIII.

Поглавља која су уследила тичу се Свена Рашљобрадог, сина Харалда Плавозубог, новог краља Данаца. Он је покренуо „друго викиншко доба“ у Енглеској, односно обновио је вал пљачкања овог острва, а све ради набавке велике количине сребра које му је било потребно да плати војску. Уједно, овим дешавањима је завршен трећи део књиге и направљен је увод за четврти.

Четврти, завршни део, назван је *Последњи плес дракара преко Северног мора* (стр. 365-427). Ауторка је свој поглед окренула далеко на запад, ка „Зеленој земљи“, односно Гренланду, где су се викинзи упутили крајем X века на челу са Ериком Црвеним. Затим је описала подухвате Херјолфа, као и његовог сина Бјарнија, можда и првог Европљанина који је открио Америку. Напослетку, прозборила је коју о Лејфу Ериксону званом Срећни, који је 1001. године дошао до Америке, односно Винланда, како су је викинзи називали.

Прелазећи из X у XI век Шанете Варберг је свој поглед усмерила на дешавања у Енглеској у том добу, односно на борбе Етелреда Неспремног са Свеном Рашљобрадим и његовим Данцима. Затим се позабавила Свеновим сином Кнутом Великим, који је после очеве смрти успео да створи северноморску империју која је обухватала Данску, Енглеску, али и још неке територије. Али та држава није дуго надживела свог творца.

Приводећи књигу свом неумитном крају ауторка је дала одређени простор последњим подухватима викиншких вођа. Наравно, посебно је поменула Харалда Суровог, чијим је поразом код Стамфорд Брица пропала последња реална прилика за успостављањем скандинавске власти у Енглеској, која је од 1066. године постала норманска под Виљемом Освајачем. Уједно, ауторка сматра да ова година означава крај викиншког периода. Последњи догађаји којима се Варберг бави јесте Први крсташки рат, освајање Јерусалима 1099. године и допринос скандинавских ратника овим подухватима.

Завршни суд и последња проматрања ауторка је дала у поглављу *Викиншко наслеђе* (стр. 425-427), где је сумирала све своје ставове изнете на претходних неколико стотина страница. Такође, у завршетку књиге налази се и захвалница (стр. 429-430), а онда и неколико страница на којима је Варберг прозборила о главним писаним изворима које је користила у свом раду (стр. 431-441).

На крају, вредно је поменути још неколико података везаних за дело Шанете Варберг. Књига поседује хронолошке таблице, у којима су набројани најважнији догађаји и личности (стр. 443-447). Затим су преводиоци унели своје белешке о језику, транскрипцији и неким конвенцијама коришћеним у преводу (стр. 449-451). Разуме се, спис није лишен научног апарата, који је унет у сам текст, али такође је и набројан на крају (стр. 453-465). На самом концу, ваља поменути да књига поседује списак илустрација (стр. 466) и индекс имена (стр.

467-473). Напоследку, али ништа мање битно, требало би нагласити да рад Шанете Варбег обилује илустрацијама, њих преко 170 у колору, што књигу чини далеко занимљивијом, не само стручној публици, већ и заљубљеницима у викиншка артефакта.